

СТАНОВЛЕННЯ МОВНОГО ЗАКОНУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Катерина Коротич

Науковий керівник:

Ігор Федоров

Перший Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» був прийнятий 28 жовтня 1989 року, ще до проголошення незалежності України. Закон став першим вагомим здобутком національно-демократичних сил і закріпив позиції, які на той час здобули українська інтелігенція та національний рух.

Прийняття Закону «Про мову в Українській РСР» є фактом утвердження демократичних досягнень на території колишнього СРСР. Схожі закони прийняли Грузія, парламенти балтійських країн. На черзі була Україна. При цьому закон про мову дещо різнився від радикальнішого законопроекту, який пропонували Спілка письменників, Товариство української мови [3].

На жаль, водночас закріплювалося вагоме значення російської мови в Україні. Це стосувалося службових осіб, які були зобов'язані володіти як українською, так і російською мовами, акти найвищих органів мають публікуватися обома мовами, вивчення в усіх загальноосвітніх школах української і російської мов було обов'язковим. Останній пункт всупереч Закону не виконувався в незалежній Україні, російська мова в багатьох загальноосвітніх школах стала факультативним уроком, що звичайно було неприйнятним явищем для у державі, яка має рідну мову.

На підставі Закону було складено й затверджено «Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». В ній передбачено утвердження української мови як державної поетапно в різних регіонах країни. Але програма виконувалася дуже повільно, особливо в південних та східних областях.

Тим самим Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» автоматично відновлювався і залишався чинним до прийняття в 2019 році закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Закон забезпечить пріоритетність української мови у понад 30 сферах суспільного життя: зокрема у державному управлінні, ЗМІ, сфері освіти, науки, культури, реклами, послуг.

Водночас він є достатньо гнучким щодо застосування інших мов поруч з українською і взагалі ніяк не регулює приватного спілкування.

Зазнала значних змін також стаття 24 «Державна мова у сфері телебачення і радіомовлення»: 90 % мовлення державною мовою на загальнонаціональних каналах після першого читання були зменшені до 75 %, як у Законі «Про телебачення і радіомовлення» [2, с. 67].

Події, які відбувались у державі після Революції Гідності вимагали чітких рішень, які були б спрямовані на позитивні перетворення у мовній сфері.

Розробники законопроекту і створена групою у січні 2017 року громадська коаліція «Україні — закон про державну мову!» одразу прагнула зробити так, щоб співавторами закону були депутати різних фракцій, щоб він об'єднував парламент і Україну, а не використовувався для піару якоїсь партії чи окремих політиків. Шлях до цього був непростим. Далеко не всі парламентські сили сприйняли такий підхід,

були навмисне зареєстровані кілька інших законопроектів, які розтягували голоси [2, с.130]

Члени групи зробили все можливе, щоб об'єднати три законопроекти в один спільний, і у червні 2017 року з'явився Громадський закон про мову 5670-д, який підписали 76 депутатів на чолі з Миколою Княжицьким — з усіх постмайданних фракцій та позафракційні. У тому числі свої підписи поставили більшість авторів усіх трьох законопроектів. Більшість, але не всі, тому замість одного проекту отримали чотири. Проте саме об'єднаний комітетський проект отримав однозначну підтримку в громадському й експертному середовищі, і водночас, звичайно, став основним об'єктом атаки сил протидії.

4 жовтня 2018 року 261 депутат Верховної Ради проголосував за проект Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у першому читанні. Підготовка «мовного» законопроекту до другого читання тривала близько чотирьох місяців. За цей час комітет ВР з питань культури та духовності опрацював понад дві тисячі поправок, які надійшли від народних депутатів.

Документом пропонується, зокрема, створити Національну комісію зі стандартів державної мови та запровадити посаду уповноваженого із захисту державної мови.

25 квітня 2019 року Верховна Рада ухвалила закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» в другому читанні.

16 січня 2022 року набула чинності стаття № 25 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». За якою російськомовні друковані ЗМІ тепер зможуть розповсюджуватися на території країни, якщо, «одночасно видаватиметься тираж цього видання державною мовою». Версії різними мовами мають видаватися в один день під однаковою назвою, відповідати одна одній за змістом, обсягом та способом друку [2, с.145].

Закон про мову набуває особливого значення там, де громадяни своєї ж держави виступають проти рідного слова та його звучання. На жаль, але таке явище є дуже розповсюдженим. Закон покликаний на захист української мови та її носіїв. Кожен громадянин зобов'язаний володіти державною мовою. Держава забезпечує кожному громадянину можливості для опанування мови в закладах освіти всіх рівнів, а також організовує безкоштовні курси української мови для дорослих.

Статус української мови як єдиної державної і офіційної мови в Україні визнається елементом конституційного ладу, зумовленим державним самовизначенням української нації. Українська мова визначається мовою міжетнічного спілкування, фактором єдності та національної безпеки України.

Література

1. Івах О. Ключ до мови. Коротка граматики української мови. Канада : Вінніпег. Культура і освіта, 1943. 48 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/23542/file.pdf> (дата звернення: 09.02.2023)

2. Паращич В. В. Жовтобрюх В. Ф. Максименко В. Ф. Українська мова. Комплексний довідник. . Харків : Торсінг Плюс, 2008. 416 с.

3. Шемшученко Ю.С. Закон «Про мови в Українській РСР» 1989. *Юридична енциклопедія*. 6-те вид. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2005.

4. Шемшученко Ю.С. Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» 1989. *Енциклопедія історії України у 10 т.* 3-тє вид. Київ : Наукова думка, 2005. С. 218.

КАРПАТСЬКА СІЧ Й УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ РУХ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Максим Усок

Науковий керівник:
Віктор Прокопчук

Протягом більше тридцяти років сучасній історіографії доводиться ретельно вивчати й досліджувати складні суперечливі процеси щодо політичної незалежності України і причини їх виникнення, а також розв'язувати проблеми, якими живе українське суспільство.

Сучасна історична наука приділяє значну увагу історії українського національно-визвольного руху. Тому варто зануритись у те, якою вбачали фахівці роль українських націоналістів у становленні Карпатської України і як оцінювали внесок націоналістів у становлення Карпатської Січі як військового формування цього регіону.

Та перш ніж це зробити, вважаємо за потрібне простежити, яке визначення націоналізму подають першоджерела. Поняття «націоналізм» трактується по-різному. В «Академічному тлумачному словнику (1970–1980)» знаходимо два визначення націоналізму. Згідно з першим, це «реакційна буржуазна ідеологія й політика в галузі національних відносин, яка проповідує зверхність національних інтересів над соціальними, панування однієї нації за рахунок пригнічення іншої, розпалює національну ворожнечу, заперечуючи дружнє співробітництво і взаємодопомогу між націями» [1]. У другому визначенні про націоналізм ідеться як про «рух, спрямований на боротьбу за незалежність нації, народу проти іноземних гнобителів» [1].

В «Універсальному словнику-енциклопедії» ідеться про націоналізм у ширшому значенні – «Позиція та ідеологія, які надають особливого значення приналежності до нації та ставлять національні інтереси понад інтереси ін. суспільних груп» і вужчому – «тільки та позиція й ідеологія, в яких позитивна оцінка власної нації невідривно зв'язана з неприязню чи ворожістю до ін. народів» [10].

У «Словнику чужослів» Павло Штепа трактує націоналізм як «народовість, народовність», а націоналіст – як «народовець» [7].

Ф.С. Бацевич подає визначення націоналізму – «термін, яким позначають прибічників своєї нації, adeptів її культурних, мовних тощо цінностей», а також виокремлює його рівні – побутовий, за яким націоналізм є системою «національних (етнічних) симпатій і антипатій», і груповий – це «ідеологія з виразними соціально-політичними акцентами ворожого ставлення до інших націй» [2, с. 118–119].

«Енциклопедія історії України» інформує: «Націоналізм – система ідей і поглядів, що виходить із пріоритету нац. (етнічних) цінностей як перед